lauko akmenų bei raudonų plytų, preliminariai datuojamas XIX a. II puse – XX a. I puse (1 pav.). Šiame šurfe giliau rastas iki 60 cm storio XVII–XIX a. kultūrinis sluoksnis su tam laikotarpiui būdingais radiniais.

Pilies gatvės atkarpoje tarp pastatų 11 bei įvado į Pilies g. 18 vietoje tirtuose šurfuose 26 ir 31 30 cm gylyje rastas XVII–XIX a. kultūrinis sluoksnis su to meto radiniais. Šurfuose 27–30 fiksuoti tik permaišyti XX a. sluoksniai.

Pakalnės and Pilies Streets

In 2017, 31 test pits were excavated during evaluations on Pakalnės and Pilies Streets. A layer preliminarily dated to the 17th–19th centuries was found in test pit 5 on Pakalnės Street and in test pits 20 and 21 on the service line route to the house at Pakalnės St. 27 (Fig. 1). A layer with analogous dating and sparse contemporaneous finds with also discovered in test pits 26 and 31 on Pilies Street.

Manvydas Vitkūnas,
Bronius Dakanis

Žvalgomieji tyrimai Ukmergėje

2017 m. liepos – 2018 m. balandžio mėnesiais atlikti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai Ukmergėje, dujotiekių tiesimo iki sklypų ribų vietose (tik Darbininkų gatvėje – šlaito atraminės sienutės vietoje): Bugenių g. 21A, 23 ir 32 sklypų aplinkoje; Darbininkų g. 13 sklype; Gedimino g. 18 sklypo aplinkoje, šalia Gedimino g. 38 sklypo; šalia sklypo Lelijų g. 1; ties sklypu Pilies g. 18; šalia sklypų Siaurosios g. 7; Širvintų gatvėje ir Širvintų g. 12 sklypo aplinkoje bei Vėjų g. 9.

Senamiesčio teritorijos PR dalyje, esančioje kairiojoje Šventosios pakrantėje, **Bugenių gatvėje**, šalia namų 21A ir 23 sklypų bei iki Bugenių g. 32 sklypo žvalgomaisiais tyrimais ištirti 3 1x1 m dydžio šurfai. Šurfas 1 tirtas senamiesčio PV pakraštyje, šurfai 2 ir 3 – į PR nuo Bugenių gatvės, jau vizualinės apsaugos pozonyje. Taip pat žvalgytos tranšėjos, iškastos dujotiekio tiesimui (iš viso žvalgytas 45,3 m² plotas).

Šurfe 1 aptiktas iki 50 cm storio neintensyvus kultūrinis sluoksnis – maišytos tamsiai pilkos žemės sluoksnis su XVII a. puodo šuke ir keliomis pavienėmis plačios chronologijos, galbūt datuojamomis XVII/XVIII–XIX a., smulkiomis puodų šukelėmis bei vėlyvais XIX–XX a. radiniais. Šurfe 2, iki 30 cm gylio aptikti tik keli XIX–XX a. radiniai, o žemiau, iki 75 cm gylio fiksuoti suplauti sluoksniai be radinių. Šurfe 3, iki 30 cm gylio rasti tik XX a. radiniai, 30–45 cm gylyje aptikta smulki neaiškaus datavimo puodo šukė.

Žvalgymų metu 4 vietose atlikta dujotiekio tiesimui kastos 90,5 m ilgio, 50–60 cm pločio ir 1,05–1,25 m gylio tranšėjos bei 1,5 m ilgio, 0,9–1,05 m pločio ir 1,28 m gylio technologinės duobės fiksacija (tranšėjos fiksacijos vietos 1–3, technologinės duobės – fiksacijos vieta 4). Aptikta keliolika radinių, datuojamų XIX–XX a., taip pat rasta neaiškaus datavimo smulkių keramikos šukių, kurios galėtų būti datuojamos ir XVII–XVIII a. Daugiausia radinių – 12 keramikos fragmentų rasta fiksacijos vietoje 4 ir jos aplinkoje, Bugenių gatvės PR pakraštyje, į PR nuo įvažiavimo į Bugenių g. 21A ir 23A sklypus.

Ligšiolinių archeologinių tyrimų medžiaga liudija, kad ši kairiajame Šventosios upės krante esanti Ukmergės miesto dalis pradėjo formuotis XVII–XVIII a. Ukmergės 1838 m. plane kairiojoje Šventosios pakrantėje, be pagrindinio šios teritorijos užstatymo abipus kelio į Vilnių, parodyta ir padrikai užstatyta dabartinės Bugenių gatvės aplinka.

Sklype **Darbininkų g. 13**, šlaite į Vilkmergėlės upelio kairiosios pakrantės slėnį suprojektuotos atraminės sienutės vietoje ištirtas 1 šurfas (1,5 m²). Nustatytas maišytas XX a. kultūrinis sluoksnis su XIX a. radiniais ir viena XVIII–XIX a. indo šuke, galbūt patekusia rengiant daržą ar iš šlaito viršuje tuo metu jau buvusios miesto dalies. Šlaito papėdėje, Vilkmergėlės kairiojoje pakrantėje tuomet jau formavosi dabartinės Piliakalnio ir Darbininkų gatvės.

Į V nuo **Gedimino ir Širvintų gatvių sankryžos**, skverelyje šalia namo Gedimino g. 18 ištirtas 2,25 m² dydžio šurfas. Šioje vietoje bei Širvintų gatvėje ir ties Širvintų g. 12 sklypu žvalgytas tranšėjos ir technologinių duobių dujotiekio tiesimui kasimo bendras 11 m² plotas. Šurfe fiksuoti iki 1,7 m storio 3 kultūrinio sluoksnio horizontai: viršutinis 20–30 cm storio juodos žemės su durpžemiu (susiformavęs XX a., įrengiant skverelį ir tvarkant jo aplinką); vidurinis, nuo 20–30 iki 50–65 cm gylio, 30–35 cm storio juodos žemės su pavienėmis smulkiomis statybinėmis griuvenomis ir smėlio tarpsluoksniais (jame aptikta XIX–XX a. ir pavienių XVII–XVIII a. radinių); žemutinis statybinių griuvenų (su pavieniais XVI/XVIII–XX a. I pusės radiniais, daugiausia buitinės keramikos ir stiklo šukėmis), besitęsiantis iki tirto šurfo dugno 1,2 m gylyje ir giliau (1 pav.). Žemutinis stambių griuvenų sluoksnis siejamas su toje vietoje stovėjusiu, XX a. viduryje nugriautu namu, datuojamu XIX–XX a. I puse. Įžemis šurfe nepasiektas, nes sienelės buvo labai nestabilios, iš jų byrėjo statybinės griuvenos. Pasiekus didesnį nei projektinis gylį, šurfo tyrimai buvo nutraukti.

Atlikus žvalgomuosius tyrimus, vėliau žvalgytas Širvintų gatvės uždaru būdu tiesiamo dujotiekio dviejų technologinių duobių (apie 2,5 m²) bei tarp Širvintų gatvės važiuojamosios

1 pav. Šurfe Gedimino g. 18 matyti intensyvus griuvenų sluoksnis. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 1. A layer of dense rubble visible in the test pit at Gedimino St. 18.

2 pav. Radiniai iš technologinės duobės ties namu Širvintų g. 12: 1 – neaiškios paskirties antgalis (vario lydinys); 2–3 – XVII–XVIII a. butelių dalys. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 2. Finds from the utility pit beside the house at Širvintų St. 12: 1 – a cap (copper alloy) with no clear purpose; 2–3 – Pieces of 17th–18th-century bottles.

dalies ir pastato Gedimino g. 18 PR sienos 14 m ilgio, iki 60 cm pločio tranšėjos (8,5 m²). Kasamų duobių ir tranšėjos vietose aptiktas suardytas kultūrinis sluoksnis su pavieniais XVII–XVIII a. archeologiniais (2 pav.) ir vėlyvais XIX–XX a. radiniais, o tranšėjos vietoje – dar ir čia XIX a. stovėjusio pastato pamatų iš lauko akmenų ir rudo molio plytų, rištų kalki-

3 pav. Radiniai iš technologinės duobės Gedimino ir Širvintų gatvių sankryžoje: 1 – XVII a. pabaigos – XVIII a. koklio dalis; 2 – XVI–XVII a. puodo šukė; 3 – XVII a. puodo šukė; 4 – XVII a. vaistų indelio („albarello“) dalis; 5 – dubenėlio fragmentas; 6 – puodo sienelės dalis; 7 – puodo ąsa; 8 – puodo priedugnis. M. Vitkūno nuotr.

Fig. 3. Finds from the utility pit at the intersection of Gedimino and Širvintų Streets: 1 – part of a late 17th–18th-century stove tile; 2 – a sherd from a 16th–17th-century pot; 3 – a sherd from a 17th-century pot; 4 – part of a 17th-century medicine jar (albarello); 5 – a fragment of a small bowl; 6 – part of a pot wall; 7 – a pot handle; 8 – a pot heel.

niu skiediniu (ŠV), arba tik iš akmenų (PR, lygiagretus su gretimo namo Širvintų gatvės siena palei gatvę) liekanos bei statybinių griuvenų sluoksnis. Įdomesnis žvalgant aptiktas radinys – XVII a. datuojamas vaistų indelio, itališkai vadinto „albarello“, fragmentas (3 pav.). Istorinė kartografinė medžiaga (1811–1817 ir 1838 m.) rodo, jog šioje vietoje, Vilkmergėlės upelio dešiniojo intako (dabar – Širvintų gatvė) pačioje dešiniojoje pakrantėje jau XIX a. pradžioje stovėjo nedidelis pastatas (4 pav.).

Į ŠR nuo namo **Gedimino g. 38** tranšėjos dujotiekiui vietoje žvalgytas 2,6 m² plotas. Po supiltiniais ir maišytais grunto sluoksniais 50–55 cm gylyje atidengtas maišytos tamsiai pilkos žemės sluoksnis su XIX–XX a. radiniais, naminių gyvulių kaulais, angliukais ir pavieniais neaiškaus datavimo (galbūt XVII–XVIII a.) radiniais – keramikos šukėmis. Tik šalia namo Gedimino g. 38 pačių pamatų pilkų žemių sluoksnis buvo mažiau maišytas, maždaug 50 cm storio ir tęsėsi iki įžemio – šviesiai rudo smėlio 1 m gylyje. Vadovaujantis Ukmergės 1834 m. planu, būtų galima teigti, jog dabartinės Gedimino gatvės atkarpa tarp jos sankryžų su Ramygalos gatve ir Gedimino skersgatviu, kurioje vykdyti tyrimai, XIX a. I pusėje buvo menkai užstatyta (išskyrus gatvės ŠR pusės ruožą abipus Vilkmergėlės gatvės). Tačiau ankstesnis, 1811–1817 m. Ukmergės planas minėtoje Gedimino gatvės atkarpoje rodo tankų ir ištisinį jos užstatymą, kaip urbanistiškai išraiškingiausiai susiformavusią Ukmergės gatvę (4 pav.).

Šalia **Lelijų g. 1** sklypo ištirtas 1 šurfas (2 m²). Aptikti gatvės sampilo bei paviršinis Šventosios slėnio žemės sluoksniai. Žemės sluoksnyje rasta tik viena XVIII–XIX a. priedugnio šukė, tikėtina, į tyrimų vietą patekusi iš senojo miesto vietos dalies, esančios toliau į PR, kalvelėje, Šventosios kairiojoje pakrantėje, kuri į NKVR dar neįtraukta.

Pilies gatvėje, į ŠV nuo sklypo **Pilies g. 18**, Pilies kalno Š papėdėje žvalgomaisiais tyrimais ištirtas 1 šurfas (2 m²) ir žvalgytas dujotiekio tranšėjos kasimas (4,6 m² plotas). Tiriant šurfą (5 pav.) fiksuotas 65–83 cm storio kultūrinis sluoksnis su XVII–XX a. radiniais. Šurfe išsiskyrė 4 jo horizontai: viršutinis povelėninis, iki 10–20 cm storio, susiformavęs XX–XXI a., su pavieniais ankstyvesniais XVI–XVIII a. radiniais; tamsiai pilkos maišytos žemės sluoksnis, fiksuotas 15–48 cm gylyje, susiformavęs įrengiant automobilių stovėjimo aikštelę XX a. II pusėje (šiame sluoksnyje aptikta XX a. ir pavienių XVII–XIX a. radinių); 25–35 cm storio maišytas tamsiai pilkos žemės (dalinai su rusvu

atspalviu) sluoksnis su viršutiniu ir žemutiniu griuvenų tarpsluoksniais, fiksuotas 42–85 cm gylyje (su XVII–XX a. radiniais), susiformavęs XX a. I pusėje, ir žemutinis tamsiai pilkos žemės sluoksnis, fiksuotas 50–85 cm gylyje. Žemutinis pilkos žemės horizontas labiau išryškėjo tik šurfo R dalyje, o V buvo perkastas ir susiliejęs su aukštesniu, trečiuoju sluoksnio horizontu. Žemutiniame sluoksnio horizonte vyravo XVII–XVIII a. radiniai, bet pasitaikė ir pavienių XIX a. radinių, pakliuvusių veikiausiai XIX a. įrengiant gatvės V dalį (XIX a. I pusės Ukmergės planai, matyt, dėl to, kad pateko į buvusią piliavietės – dvarvietės teritoriją, užstatytą jos statiniais, šios gatvės dalies nenurodo). Vertingesnis šurfe aptiktas radinys – spėjamas XVII a. fajansinis ornamentuotas žaidimo vaikštukas (6 pav.). Vėliau žvalgyta likusi 9,6 m ilgio tranšėja dujotiekio tiesimui, rasta pavienių XVII/XVIII–XX a. radinių, kurių tranšėjos vietoje buvo kur kas mažiau nei šurfe.

Tyrimų metu nustatytas kultūrinis sluoksnis skirtinas šioje miesto vietoje, Šventosios upės dešiniosios pakrantės kalvoje, vadinamoje Pilies kalnu, buvusiai įkurtai piliavietei (dvarvietei). Nors laikoma, kad mūrinė Ukmergės pilis galutinai sunykusi XVIII a. pabaigoje, tačiau 1811–1817 m. Ukmergės plane į P nuo tyrimų vietos, prie šlaito į Šventosios slėnį nurodytas didžiulis kvadrato formos pastatas su uždaru kiemu jo viduryje – tikėtina, pilis (rūmai). Beje, jis fasadine puse (plane toje pusėje žymus priestatas) atgręžtas į to meto buvusios Pijorų Švenčiausiosios Maloningosios mergelės bažnyčią (ne jos šoną). Į ŠR nuo galimų rūmų, kalvos šlaito R kyšulyje Šventosios ir Vilkmergėlės santakos link, ties tiltu ir keliu į Vilnių

4 pav. 2017 m. Ukmergėje atliktų archeologinių tyrimų vietos, pažymėtos 1811–1817 m. Ukmergės miesto plano iškarpoje: 1 – Darbininkų g. 13; 2 – Gedimino g. 38; 3 – Gedimino ir Širvintų gatvių sankryža; 4 – Pilies g. 18. Planas saugomas Rytų Europos žydų kultūros ir istorijos tyrimų centro Vilniuje rinkiniuose.

Fig. 4. The 2017 Ukmergė investigation sites marked on a segment of the 1811–1817 plan of the city of Ukmergė: 1 – Darbininkų St. 13; 2 – Gedimino St. 38; 3 – the intersection of Gedimino and Širvintų Streets; 4 – Pilies St. 18.

5 pav. Šurfas 1, tirtas ties sklypu Pilies g. 18 iš ŠR. B. Dakanio nuotr.

Fig. 5. Test pit 1, which was excavated beside the plot at Pilies St. 18, as seen from the NE.

6 pav. XVII a. fajansinis žaidimo vaikštukas (?) iš šurfo 1 ties sklypu Pilies g. 18. B. Dakanio nuotr.

Fig. 6. A 17th-century faience game piece (?) from test pit 1 beside the plot at Pilies St. 18.

pažymėtas mažesnis irgi keturkampis statinys, būdingas bastioninės pilies formai – su į išorę išsikišusiais stačiakampiais kampais (4 pav.). Šie pastatai XVIII–XIX a. sandūroje jau turėjo nykti, nes 1838 m. Ukmergės plane nurodytos tik jų liekanos. Galimų rūmų pavaizduota išlikusi tik PR pusė, o bastiono formos statinio beveik nelikę. Bet dar išlikęs kiek įstrižas, bet neužstojęs vaizdo į bažnyčią didelis statinys šalia rūmų kairiosios fasadinės pusės (tikėtina, žirgynas ar oficina), taip pat dideli, matyt, ūkiniai statiniai į PV nuo rūmų. Susisteminus istorinius, kartografinius ir archeologinius duomenis, Ukmergės piliavietę (dvarvietę) reikėtų įtraukti į NKVR.

Šalia **Siaurosios g. 7** ir **Vėjų g. 9** sklypų ištirti 2 šurfai (2 m^2), kuriuose buvo tik XIX–XX a. kultūriniai sluoksniai. 171 archeologinis radinys (tarp jų 8 iš Darbininkų g. 13 ir 1 iš Lelijų g. 1) perduotas UkK.

The Field Surveys in Ukmergė

In 2017, field surveys and evaluations were conducted at several Ukmergė locations: Bugenių Street, between 21A and 23 and in the vicinity of these plots, up to the plot at Bugenių St. 32; Darbininkų St. 13 (Fig. 4); Gedimino St. 18 and in the vicinity of this plot, beside the plot at Gedimino St. 38 (Fig. 4); at the intersection of Gedimino and Širvintų Streets (Fig. 4), up to the plot at Širvintų St. 12; beside the plot at Lelijų St. 1; in Pilies Street beside the plot at Pilies St. 18 (Fig. 4); and at Siauroji St. 7 and Vėjų St. 9. Three 1 x 1 m test pits were excavated and 45.3 m^2 surveyed on Bugenių Street, revealing a cultural layer with 17th/18th–19th-century finds. One test pit (2.25 m^2) was excavated beside the house at Širvintų St. 18 (Fig. 1), 11 m^2 were surveyed there and beside Širvintų St. 12, and a 19th–20th-century cultural layer with isolated 16th/18th–first half of the 20th-century finds were discovered (Figs. 2, 3). 2.6 m^2 were surveyed beside the house at Gedimino St. 38 and a cultural layer with 19th–20th-century finds and isolated finds with no clear dating (possibly 17th–18th century) was recorded. One 2 m^2 test pit was excavated in Pilies Street, beside the plot at Pilies St. 18 (Fig. 5) and 4.6 m^2 were surveyed, revealing a cultural layer with 17th–20th-century finds. 17th–18th-century finds predominated in the lower layer at a depth of 50–85 cm, but isolated 19th-century finds were also encountered. Perhaps the most interesting find discovered in a test pit was a suspected 17th-century faience game piece (Fig. 6). A total of 171 finds (including eight from Darbininkų St. 13 and one from Lelijų St. 1) were collected during the investigation.

VARNIAI

Alma Lekniutė

Vytauto gatvė 1

2017 m. Vytauto g. 1 sklype Varnių mieste (Telšių r.) atlikti žvalgomieji bei detalieji tyrimai naujai suprojektuoto elektros kabelio vietoje (1 pav.). Šio sklypo aplinkoje žvalgomuosius tyrimus 2001 m. atliko V. Ramanauskaitė-Ostašenkovienė. Birutės, Dariaus ir Girėno, S. Daukanto, Vytauto, Žvejų gatvėse ir Medininkų aikštėje fiksuoti paviršiniai XIX–XX a. griuvenų sluoksniai, po kuriais aptikti XVI–XVII a.